

QR-kod
maqolaning DOI
sahifasini
ochadi

Solixo'jayeva Dildora Abduraimovna.
Intellectual kompetentliklarni
rivojlantirish: oliy ta'limda nazariy
asoslar // «O'zbekiston olimi
ayollarining mamlakat taraqqiyotiga
qo'shayotgan hissasi» mavzusidagi
xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
materiallari (Nukus, 2026-yil 9–10-
oktyabr). – Nukus, 2026. – B. 1254–
1257. – DOI: [https://doi.org/](https://doi.org/10.66073/ReFocus-Conf/0910257)
10.66073/ReFocus-Conf/0910257

INTELLEKTUAL KOMPETENTLIKLARNI RIVOJLANTIRISH: OLIY TA'LIMDA NAZARIY ASOSLAR

Solixo'jayeva Dildora Abduraimovna²
pedagogika fanlari falsafa doktori, dotsent².

Oliy ta'lim muassasalari bugungi kunda talabalarni nafaqat nazariy bilimlar bilan, balki amaliy ko'nikmalar bilan ham ta'minlashga intilmoqda. Intellectual kompetentliklar – bu talabalarning tanqidiy fikrlash, muammoni hal qilish, ijodkorlik va o'z bilimlarini amaliyotda qo'llash qobiliyatidir. Ushbu maqolada intellektual kompetentliklarning ahamiyati, oliy ta'lim tizimidagi muammolar va ularni hal etish uchun amaliy yondashuvlar ko'rib chiqiladi.

Intellectual kompetentliklar talabalarning kelajakdagi muvaffaqiyatlari uchun muhimdir. Zamonaviy ish beruvchilar talabalar o'z bilimlarini amaliyotda qo'llay olishlarini kutadilar.

Tanqidiy fikrlash – bu talabalarga muammolarni tahlil qilish va ularni hal qilish uchun zarur bo'lgan ko'nikmadir. Talabalar tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish orqali o'z fikrlarini mustaqil ravishda shakllantira olishadi. Bu esa ularning shaxsiy va professional hayotida muvaffaqiyatga erishishlariga yordam beradi. Tanqidiy fikrlash jarayonida talabalar o'z fikrlarini asoslash, dalillarni tahlil qilish va qarorlar qabul qilishda mantiqiy yondashuvni qo'llashlari zarur.

Muammo yecha bilish – bu talabaning o'z bilimlarini amaliyotga tatbiq etish qobiliyatidir. Ushbu ko'nikma talabalar uchun muhimdir, chunki ish joylarida ko'plab muammolarni hal qilish talab etiladi. Muammo yecha bilish ko'nikmasini rivojlantirish orqali talabalar o'zlarini ishonchli his qilishadi. Ular muammolarni aniqlash, ularni tahlil qilish va eng samarali yechimlarni topish qobiliyatini rivojlantiradilar.

Ijodkorlik – bu yangi g'oyalarni ishlab chiqish va mavjud g'oyalarni yangilash qobiliyatidir. Talabalar ijodkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish orqali o'z fikrlarini yanada boyitishi va innovatsion yechimlar topishi mumkin. Ijodkorlikni rivojlantirish uchun talabalar o'z fikrlarini erkin ifoda etishlari, yangi g'oyalarni sinab ko'rishlari va muvaffaqiyatsizliklardan o'rganishlari kerak.

Oliy ta'limdagi muammolar:

Oliy ta'lim tizimida intellektual kompetentliklarni rivojlantirishda bir qator muammolar mavjud. Oliy ta'lim tizimining rivojlanishi va talabalarning intellektual kompetentliklarini oshirishda bir qator muammolar mavjud. Ushbu muammolar nafaqat ta'lim sifatiga, balki talabalarning kelajakdagi

«O'zbekiston olimi ayollarining
mamlakat taraqqiyotiga
qo'shayotgan hissasi»

XALQARO ILMIY-AMALIY
KONFERENSIYA
NUKUS, 9–10-OKTYABR 2026

muvaffaqiyatlariga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Quyida oliy ta'limda yuzaga kelayotgan asosiy muammolar ko'rib chiqiladi.

1. An'anaviy o'qitish usullari

An'anaviy o'qitish usullari ko'pincha passiv o'qishni rag'batlantiradi. Bu usullar talabalarni darslarda faol ishtirok etishga undamaydi. Talabalar ko'pincha o'qituvchining ma'ruzasini tinglash va ma'lumotlarni yodlash bilan cheklanishadi. Natijada, tanqidiy fikrlash va ijodkorlik ko'nikmalari rivojlanmaydi. An'anaviy o'qitish usullari o'rniga interaktiv va amaliy yondashuvlarni qo'llash zarur.

2. Ta'lim va ish bozori o'rtasidagi aloqa

Ta'lim tizimi va ish bozori o'rtasida muvofiqlik yo'q. Ko'plab bitiruvchilar ishga joylashishda qiyinchiliklarga duch keladilar, chunki ularning ko'nikmalari ish beruvchilar talablariga javob bermaydi. Bu muammo ish beruvchilar va ta'lim muassasalari o'rtasida samarali hamkorlik yo'qligi natijasida yuzaga keladi.

Oliy ta'lim tizimida ta'lim va ish bozori o'rtasida muvofiqlik yo'qligi muhim muammolardan biridir. Ko'plab bitiruvchilar ishga joylashishda qiyinchiliklarga duch keladilar, chunki ularning ko'nikmalari ish beruvchilar talablariga javob bermaydi. Ish beruvchilar ko'pincha amaliy tajribaga ega bo'lgan talabalarni afzal ko'radilar, lekin ko'plab ta'lim muassasalari buni hisobga olmaydi. Bu muammo ta'lim muassasalari va ish beruvchilar o'rtasida samarali hamkorlik yo'qligi natijasida yuzaga keladi.

3. Resurs yetishmovchiligi

Oliy ta'lim muassasalarida resurslar, jumladan, o'qituvchilar, texnologiyalar va materiallar yetishmaydi. Bu esa ta'lim sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. O'qituvchilar ko'pincha zamonaviy o'qitish metodologiyalarini qo'llash uchun zarur bo'lgan resurslardan mahrum bo'lishadi. Oliy ta'lim muassasalari uchun moliyaviy resurslar yetishmasligi innovatsion yondashuvlarni amalga oshirishda to'siqlar yaratadi.

4. O'qituvchilar malakasining yetarli bo'lmashligi

O'qituvchilarning malakasi va tajribasi talabalarning ta'lim sifatiga bevosita ta'sir qiladi. Ko'plab o'qituvchilar zamonaviy pedagogik yondashuvlarni bilmaydilar yoki ulardan foydalanmaydilar. Bu esa talabalarni o'qitish jarayonida passivlashtiradi. O'qituvchilarning malakasini oshirish dasturlari va treninglar orqali zamonaviy pedagogik yondashuvlarni o'rganishlariga yordam berish zarur.

5. Talabalar o'rtasidagi motivatsiya yetishmovchiligi

Talabalar o'rtasida motivatsiya yetishmovchiligi ham muhim muammo hisoblanadi. Ba'zi talabalar o'qish jarayonida faol ishtirok etmaydilar, chunki ularning maqsadlari aniq emas yoki o'zlarini qiziktirmaydigan fanlarga majbur bo'ladilar. Bu esa ta'lim jarayonining samaradorligini pasaytiradi. Talabalarni o'z qiziqishlariga mos keladigan mavzular bilan tanishtirish va ularga o'z maqsadlarini aniqlashda yordam berish zarur.

6. Ta'lim sifatini baholash tizimidagi muammolar

Ta'lim sifatini baholash tizimi ko'pincha an'anaviy baholash usullariga asoslanadi, bu esa talabalarni faqat nazariy bilimlar bilan cheklaydi. Baholash tizimida amaliy ko'nikmalarni baholash mexanizmlari yetishmaydi. Talabalar o'z bilimlarini amaliyotda qo'llash imkoniyatidan mahrum bo'ladilar. Baholash tizimini isloh qilish va amaliy ko'nikmalarni baholashga e'tibor qaratish zarur.

7. Texnologiyani yetarli darajada integratsiya qilinmasligi

Zamonaviy texnologiyalar ta'lim jarayonini yanada samarali qilish uchun muhim vositadir. Biroq, ko'plab oliy ta'lim muassasalari texnologiyalarni o'z ta'lim jarayonlariga kiritishda qiyinchiliklarga duch kelmoqdalar. O'qituvchilar uchun texnologiyalarni qo'llash bo'yicha treninglar va resurslar yetishmaydi. Texnologiyani integratsiyalash va talabalarga zamonaviy o'qitish metodlarini taqdim etish zarur.

8. Ijtimoiy va madaniy to'siqlar

Ijtimoiy va madaniy to'siqlar ham oliy ta'limda muammolarni keltirib chiqaradi. Ba'zi talabalar ijtimoiy va iqtisodiy sharoitlar tufayli ta'lim olish imkoniyatidan mahrum bo'lishadi. Madaniyatlararo farqlar ham talabalarining o'zaro muloqoti va hamkorligini cheklashi mumkin. Ta'lim muassasalari ijtimoiy adolatni ta'minlash va barcha talabalar uchun teng imkoniyatlar yaratishga intilishlari zarur.

Xulosa

Oliy ta'lim tizimida ko'plab muammolar mavjud bo'lib, ularning hal etilishi talabalarining intellektual kompetentliklarini rivojlantirishga yordam beradi. O'qitish usullarini yangilash, ta'lim va ish bozori o'rtasidagi aloqalarni mustahkamlash, resurslarni yaxshilash va o'qituvchilarning malakasini oshirish orqali bu muammolarni hal etish mumkin. Bunday yondashuvlar talabalarni kelajakdagi muvaffaqiyatlari uchun tayyorlashda muhim ahamiyatga ega.

Intellektual kompetentliklarni rivojlantirish oliy ta'limda muhim masala hisoblanadi. Oliy ta'lim muassasalari o'z ta'lim jarayonlarini takomillashtirib, talabalarni kelajakdagi muvaffaqiyatlari uchun tayyorlashlari zarur. Amaliy yondashuvlar va strategiyalarni qo'llash orqali intellektual kompetentliklarni rivojlantirish mumkin. Bu esa nafaqat talabalar, balki jamiyat uchun ham foydali bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Brookfield, S. D. (2012). *Teaching for Critical Thinking: Tools and Techniques to Help Students Question Their Assumptions*. San Francisco: Jossey-Bass.
2. Freire, P. (2000). *Pedagogy of the Oppressed*. New York: Continuum.
3. Hattie, J., & Timperley, H. (2007). "The Power of Feedback." *Review of Educational Research*, 77(1), 81-112.
4. Kolb, D. A. (1984). *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
5. Bransford, J. D., Brown, A. L., & Cocking, R. R. (2000). *How People Learn: Brain, Mind, Experience, and School*. Washington, D.C.: National Academy Press.

6. Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (2009). "An Educational Psychology Success Story: Social Interdependence Theory and Cooperative Learning." *Educational Psychologist*, 44(4), 215-227.

7. Dewey, J. (1938). *Experience and Education*. New York: Macmillan.

8. Nussbaum, M. C. (2010). *Not for Profit: Why Democracy Needs the Humanities*. Princeton University Press.